

Kugboŋu kun Pɔɔl ŋmàñ ki tū

Galaati yabee

Tibɔkilkaal

Abin alaataa ata bí màal Yeesu Kriisitooyee ní Gooli yab yíkii nín cá Asii tiŋkin ki kǎl niin. Bi-naantiibi ní bi yí Galaati yab. Bi-tiŋki píl Tuurkii tiŋyil Anjara ní. Pɔɔl nín cōom̄ n̄lilitiim̄ n̄ ntataatiim̄ ki tún Unimbɔti tundee, binib gbanti biba n̄n fōo ti-Dindaan ki kíf (Atuun 16.6 n̄ 18.23).

Ama Pɔɔl boonee, binib biba mun dómín ki mǎnti bi-pu. Bíñ n̄n dákà yii Kriisitoo yab bin kaa sá Juuda yabee máań kí n̄n ɣúb Juuda yab koobiliŋ, cilinjee bí yànti bí gíi-bi dikpancandi. Pɔɔl ceeyee, mbimbim gbanti jáa n̄n Yeesu Kriisitoo Bɔm̄ntiiti, kun puee án làa yànti Galaati yab bin kpánti Kriisitoo yabee n̄ kpánti an dákam̄ yumbui. Pɔɔl n̄n máań ki bí Efeesi ní ki gbíl yii Galaati yab fōo didàkal gbanti kí bí ɣáań m̄ñ. Niinee ní u ŋmàñ-bi kugboŋu nee.

Kí ɣiñní u-nabiyaamu tibɔti tin pée sá «Tibɔm̄ntiilee» puee, Pɔɔl sòoń abɔtaa ata pu:

- U sòoń ùn u-ba pu: u-bakpantil pu, n̄n u n̄n Kriisitoo nikitil din bí Jeerusaleemee nín sòoń ki gbilìñ tɔb puee (Kriisitoo yab bin kaa sá Juuda yabee kaa máań kí n̄n ɣúb Juuda yab koobiliŋ). U tí sòoń u n̄n Peetroo nín kpáká pu tibɔti gbanti pu puee. Pɔɔl sòoń u nín sá Kriisitoo kpambal ki cáá mpɔn ŋuŋyee pu ki lí yii ti-Dindaan u-ba di dū ditundi gbanti ki ɣúbìñ-u (ayil 1–2).
- U yōoń Dipooŋkpikil jaŋŋi tikpil ki lēē taapu ki dákā yii unil kaa kánti difiil u nín ɣúb Juuda yab koobiliŋee pu, ama u kánti difiil u nín fōo ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo ki kíyee baba pu ní (ayil 3–4).
- U kúnti u-gboŋku nee ki kpáafi Galaati yab ki lí yii unil máań kí n̄n tó u-ba kí yànti Unimbɔti Fam n̄ kpòoti-u, di sá yii ŋfam lōoń unilin mbimbipɔm, cilinjee dineendi (ayil 5–6).

Kriisitoo nikitil kamaa n̄n Kriisitoo yɔu kamaa máań kí gbíl u-ni tibɔkpaafikaal gbanti ní kí n̄n ɣúb m̄ñ n̄n dipɔbil diba, án nín làa ɣá pu ú taa kó kuyuŋu kubɔnee.

.....

Ijaam

1 ¹Ti-Baa Unimbɔti n̄n Yeesu Kriisitoo un u n̄n fikiti ditanjpiilinee di

lēē man Pɔɔl m̄ n̄n sá dikpambal, kaa sá binib di lēē-mi, kaa tí sá unil di yì-ti ní m sá dikpambal. ²Man n̄n

nnabiyaamu mun kòkò bí m-ceeyee di jáam̄ Kriisitoo nikitij ŋin bí Galaati^a tiŋkinee. ³Ti-Baa Unimbɔti n̄n ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo n̄n ɣá-ni tiŋan kí tū-ni ŋgbansɔŋfi. ⁴Yeesu di dū u-ba kí ɣá saraa ti-kpitii pu kí ŋmā kí nyánti-ti ŋyuntikpiti ŋun poon ti bí nee. M̄ñ ní Unimbɔti un sá ti-Baayee là. ⁵Úñ di máań tinyool kí n̄n pée cá jaanjaan! Ameeni.

Yeesu bɔti baba di sá Tibɔm̄ntiil

⁶M bākati tikpil yii ni pūti kpáaa bí féeń Unimbɔti un dī Kriisitoo ŋanti pu ki yíiń-nee, ki póoti tibɔɔn tiba. ⁷Ama Tibɔm̄ntiil tiba kaa ti bí ki kúti Yeesu Bɔm̄ntiiti pu. An sá binib biba di là kí lábiti ni-landɔkɔi kí cúu Kriisitoo Bɔm̄ntiiti kí kpánti. ⁸Un di yaa tí dómínee, – baa an yaa sá timbaaa, an yaa tí sá Unimbɔti tuuŋu di yaa nyánni yilpu – ki cáań-ni tibɔɔn tin nyáń ti-ba n̄n Tibɔm̄ntiil tin ti n̄n pée pée ki sòoń n̄n nee, Unimbɔti n̄n ɣá udaan fám. ⁹Ti pée tükū-ni dooooyee, ní m gíti bí būsī-ni díñ, yii ubɔ yaa sòoń n̄n ni tibɔti tin nyáń ti-ba n̄n tin tin ni n̄n fōoyee, Unimbɔti n̄n ɣá udaan fám!

¹⁰Tin m sòoń nee, m là binib n̄n pàkà-mi níii? Unimbɔti pampakaku ní m nyàab. M nyàab kí fáatĩn binib níii? M yaan nyàab kí fáatĩn binibee, maa bàà sámaan Kriisitoo tɔntɔnliu.

^a 1.2 Kpèè Atuun 16.6.

^b 1.14 B. 13-14: kpèè Atuun 8.3, 22.3-5, 26.9-11.

^c 1.15-16 Kpèè Atuun 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18, Yeas 49.1, Yeer 1.5.

^d 1.18 Kpèè Atuun 9.26-30.

Min ní Pɔɔl kpánti Yeesu kpambalee

¹¹Nnabiyaamu, m là ní bée yii Tibɔm̄ntiil tin m sòoń n̄n nee, an kaa sá unil di náań-ti, ¹²kaa sá m ká-ti unil ubɔ cee, ubɔ mun kaa tí dákā-mi-ti. An sá Yeesu Kriisitoo di nyánti-ti ki dákā-mi.

¹³Di sá yii ni gbíl m nín n̄n ɣáań min dooooyee. M nín n̄n ɣúb Juuda yab marabee, m n̄n sàantí Unimbɔti nikitil an gíti lákatì, ki nyàab kí kúnti-dì. ¹⁴M n̄n ɣúb Juuda yab marab ki jítin m-jutiibi tikpil man n̄n bin ŋmèe, ní ki n̄n néen̄ m-naanjab koobiliŋ ki jítin-bi^b.

¹⁵Ama Unimbɔti n̄n pée gānti-mi ki yóoń doooo m-na poon ní ki yíiń-mi u-ŋanti pu. ¹⁶Ŋyunti ŋun u lēēyee ní u dū u-Jipɔɔn ki dákā-mi m bée-u, án nín làa ɣá pu m̄ sòoń u-Jipɔɔnee pu kí tī bin kaa sá Juuda yabee. Niinee, maa bālifi baa ubɔ isaŋki^c. ¹⁷Maa tí búnti Jeerusaleem kí cúu nyàab bin péeñ-mi kí kpánti akpambalee. M pée búnti Bilaalibub tiŋkin dicilpu ní. Boonee ní m dāa fātii gítin Damaasi tiŋkin. ¹⁸Abin ata boonee ní m nín jóm̄ Jeerusaleem kí bée Peetroo, ní ki kǎl u-cee iwiin saalku^d. ¹⁹Maa ti ká Yeesu kpambal diba ki kúti see Yakubu, ti-Dindaan naal. ²⁰Tin tin m ŋmàñ-nee, m ŋmàñ-ti Unimbɔti nimbiin ní, maa mǔnti.

²¹Boonee ní m búnti Siirii n̄n Siilisi timmun. ²²Ŋyunti gbantee, Kriisitoo nikitij ŋin bí Juudee

tiŋkinee kaa láá béè-mi. ²³Bi pée gbíl bi sòòñ yii: «Unil un nìn sàantí-ti tikpilee ki kíh ki bíi sòòñ kòŋkòñnee fookii Bòmòntiiti tin u nìn nyààb kí kúntée.» ²⁴Ní bi kíh ki bíi pàkà Unimbòti m-pu.

Pɔɔl nì akpambal ŋin kínee

2 ¹Dibindi diba kpá saalku boonee, ní m gítí Jeerusaleem. M nìn kpáãn Baarnaabaasi nì Tiiti^{ee}. ²An sá Unimbòti di nìn lēē ki dākā-mi yii m̄ cù ní m cūti. Ní m gānti Kriisitoo nikitil kpilib ki kàãn ki tükū-bi Tibòmòntiil tin m sòòñ bin kaa sá Juuda yabee kansikinee. Maa là ditundi din m túnee nì din m bíi túnee í ná fám. ³Ní baa páb Tiiti un sá Greeki, m-tòntònjutee yii ú gíí dikpandandi. ⁴Ama biba dómĩn ki ŋmālĩm ti-kansikin ki m̄ontì yii bi sá ti-nabiyaamu ama ní kaa sá. Bín di bàà là ú gíí. An nibee ná soooo ki kó ti-kansikin kí cōŋkì kí kpèè dibatol din ti cáá Yeesu Kriisitoonee, kí ŋmā kí gíĩn-ti kuyun̄un. ⁵Taa pée pú-bi mpaan ŋyunti ŋubò poon bàà fĩi, Tibòmòntiil baamòŋyi í n̄in bí ki tī-ni.

⁶An yaa kíh bin bi yī binikpaambeef – bi yaa sá biŋyee, man ceeyee an kaa páb, kun puee Unimbòti kaa gānti binib –, binikpaambi kaa kúti tibòti tiba Tibòmòntiil tin m sòòñee pu. ⁷Áli gba, bi ká yii Unimbòti dū bin kaa sá Juuda yabee ki ŋúbiih-mi m̄ sòòñ nì bi Tibòmòntiil, kii u nín dū bin sá Juuda yabee ki ŋúbiih

Peetroo puee. ⁸Di sá yii Unimbòti un yānti Peetroo kpánti Yeesu kpambal Juuda yab kansikinee di yānti ma mun kpánti u-kpambal bin kaa sá Juuda yabee kansikin. ⁹Ní Yakubu nì Peetroo nì Yoowaneesi, bin pu bi nyí yii bi sá Kriisitoo nikitil kpilibee, béè yii Unimbòti di pú-mi an pòŋŋu. Bi nìn tī man nì Baarnaabaasi kuboou ki dākā yii ti-kòkò ná ubaanti, timbi í cù bin kaa sá Juuda yabee cee, bín í cù Juuda yab cee. ¹⁰Ama tin baba bi mēē-tee di sá yii tí taa sūnti biwòfib pu, tibòti tin mun nìn pée bí m-pòbilin m náãnee dee§.

Pɔɔl wòòñ Peetroo Antiyòssi

¹¹Ama, ŋyunti ŋun Peetroo nìn dómĩn Antiyòsseeg^b, m nìn wòòñ-u u-nimbiin, kun puee u nìn yīnti. ¹²Di sá yii, kí wàatì ní binib biba í nyānní Yakubu cee kí dāãn Antiyòsee, u nì bin kaa sá Juuda yabee nìn kpáfí ki jīh tijin. Binib bin là bàà ŋma í gīfi dikpandandee bāãnee, ní u fāŋkì-bi, ní ki kíh ki bāal, kaa ti là u nì bin kaa sá Juuda yabee í kpāfi. ¹³Ní Juuda yab bin kínee mun fōō u-biibiiu gbanti, áli gba ki téé Baarnaabaasi mun ki kòh̄ biibii gbantin. ¹⁴M nín ká yii baa ti bíi còom̄ deede kii Tibòmòntiil baamòŋyi nín sá puee, ní m lī Peetroo bàà ŋma nimbiin yii: «Sii un sá Juuda yòuee yaa kaa nóó Juuda yab bimbim, ní ki yaa fōō bin kaa sá Juuda yabee bimbimee, ba

ná ní a là kí páb bin kaa sá Juuda yabee bí fōō Juuda yab bimbim?»

Fookii pu ní unil di kí ká difiil

¹⁵Bi màl timbi ti sá Juuda yab, kaa sá biniyanjyambi bikpitib. ¹⁶Nì m̄in kòkòee, ti nyí yii ti nín fōō Yeesu Kriisitoo ki kííyee di yānti ti kpánti deedeedambi Unimbòti nimbiin, an kaa sá Mooyiisi marab ŋúbitam pu. Ti mun fōō Yeesu Kriisitoo ki kíí ní ki kpánti deedeedambi dimákal din ti cáá Kriisitoo puee, kaa sá marabee ŋúbitam pu. Di sá yii bàà ubò kaa ŋūh̄ kí kpánti deedeedaanⁱ Unimbòti nimbiin nì marab ŋúbitam pu. ¹⁷Ti nín nyààb kí kpánti deedeedambi Kriisitoo puee, ti béè yii timbi mun sá binikpitib dee. Mimmee Kriisitoo yānti tikpitiil wīintáaa? Aayee, kpataaa! ¹⁸Ama, m yaa fātii mán kun m nìn gbán ki wīyee, m kpánti uyintil dee m-ba. ¹⁹Di sá yii marabee yānti m kp̄i ki nyán marab taapu, kí ŋmā kí n̄in bí ki tī Unimbòti. Man nì Kriisitoo di kpáfí ki kp̄i ndòpuntikaa pu. ²⁰M nín bí nee, kaa ti sá man di bí, Kriisitoo di bí m-ni. M nín bí dimanjalinee, Unimbòti Jipòon ní m fōō ki kíí, ùn di néen̄-mi ki dū u-ba ki tī man pu. ²¹Maa kpèè Unimbòti ŋanti fám. An yaa bàà sá Mooyiisi marab ŋúbitam pu ní unil di kí kpánti deedeedaan Unimbòti nimbiinee, mimmee Kriisitoo kp̄i fám deeyaa.

Mara nì fookii

3 ¹Galaati yab bigbaambi, ŋma di gátì ni-nimbiliŋ ní? Di sá yii

bi nìn kàãn Yeesu Kriisitoo kúm ndòpuntikaa pu bòti, ní ni wál m̄in kii foota ní bi dākā-nee. ²M là kí bàlifi-ni tibòbaantiil ní kíí-mi: ni nín ŋúb Mooyiisi marabee ní ni fōō Unimbòti Fam naaa, ni nín fōō Tibòmòntiil ki kííyee ní ni fōō ní? ³Ni sá bigbaambi níi? Ni kíí nì Unimbòti Fam ki dī u-saŋŋu ní ki là kí kúnti nì ni-ba pòòntamaaa? ⁴Mimmee, tin kòkò ni kántèe ná fám deeyaa! An kaa ŋūh̄ kí ná fám. ⁵Unimbòti nín tī-ni u-Fam ki náãn maamaacib ni-kansikinee, an sá ni nín ŋúb Mooyiisi marabee pueeyaaa, ni nín fōō Tibòmòntiilee puee ní?

⁶M̄in ní an sòòñ Abraam pu yii: «Abraam nìn fōō Unimbòti ki kíí, ní Unimbòti ká u-fookiiu un u cáá u-puee, ní ki yīĩn-u deedeedaan.» ⁷Ní béé yii bin fōō Unimbòti ki kííyee di sá Abraam biyaamu. ⁸An lī Unimbòti gbòŋku poon dooooyee ki síh̄, yii anibul ŋin kaa sá Juuda yabee nín fōō Unimbòti ki kíí puee ní Unimbòti kpánti-bi deedeedambi. An pu ní u nìn tükū Abraam tibòmòntiil nee dooooyee yii: «Unimbòti làà dī sii pu ní kí blĩn anibul ŋin kòkò bí kitiŋ puee pu j.» ⁹Mimmee, bin kòkò fōō Unimbòti ki kííyee kánti dibiindi kii Abraam nín nìn fōō kí kíí ki ká dibiindi puee ní.

¹⁰Ama, mbusu bí ki tī un là kí dī Mooyiisi marab pu kí ŋmátée, kun puee an ŋmāñ yii: «Tin kòkòwoooo bi ŋmāñ marab gbòŋku poon bí nìn náãnee, un sá kamaa yaa kaa ŋúb

^{ee} 2.1 Kpèè Atuuu 11.30, 15.2.

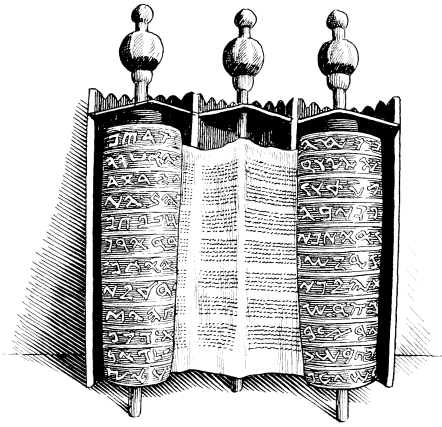
^f 2.6 Dūú ŋmānti nì Ditee 10.17.

^g 2.10 Kpèè Atuuu 11.29-30.

^{gb} 2.11 Antiyòsee: kpèè Atuuu 11.19-26.

ⁱ 2.16 ubò kaa ŋūh̄ kí kpánti deedeedaan...: kpèè Ilan 143.2, Room 3.20,22.

^j 3.8 B. 6: Diny 15.6, Room 4.3. - B. 7: Room 4.16. - B. 8: Diny 12.3.

Marab gbɔŋku (3.10)

mimmee, mbusu bí ki tī uɗaan.»
¹¹Ní an cánti ki tükü-ti yii ubɔ kaa
 ɗūn kí ɗúb marab kí kpánti deede-
 daan Unimbɔti nimbiin. Di sá an lī
 yii: «Deedeedaan kánti dimaŋfal
 u-fookiiu pu ní.»¹²Marab nì fookii
 kaa sá ubaanti: di sá Unimbɔti
 gbɔŋku poon lī yii: «Un yaa ɗáań
 min Mooyiisi marab lēe kɔkɔee di
 ɗmátí^k.»

¹³Ama Kriisitoo kpánti mbusu-
 daan timbi pu ní ki nyánti-ti mbusu
 un marab cáanee poon, kii an nín
 ɗmàń puee yii: «Un kamaa bi yaa
 lúnti busubu puee n̄ n̄n sá-ni
 mbusudaan^{kp}.»¹⁴An di yì-ti ní Yeesu
 Kriisitoo puee, bin kaa sá Juuda
 yabee kánti dibiindi din Abraam
 n̄n kée. Ti nín fōō Unimbɔti ki kíf
 puee di yì-ti ní ti fōō u-Fam min u
 n̄n pōonee.

Marab nì dipoondi bati

¹⁵Nnabiyaamu, tí dū binib nín
 ɗáań puee kí ɗmàntiń tibɔti nee.
 Unil yaa bɔnti u-bɔti ki ɗmàń ki
 ɗá kugbɔŋun ki nyī ɗɗal kii mara
 nín sīń puee, n̄ min kamaa an
 sá kinibiki di ɗée, ubɔ kaa ɗūn kí
 kpítáaa, kaa tí ɗūn kí gbéeń tiba
 mun. ¹⁶Ní tin tin Unimbɔti n̄n pōń
 Abraamee, u n̄n pōń ki tī u n̄
 u-maaliŋu ní^l. Unimbɔti gbɔŋku
 poon kaa ɗmàń yii, u n̄n pōń ki
 tī Abraam biyaamu kupaau. U
 pée lī yii, u-maaliŋu, an dákà yii
 u-maaliŋu poon unibaanti. Úń di
 sá Kriisitooyee. ¹⁷Tin tin m là kí
 lēe taapu s̄. Unimbɔti n̄n bɔnti
 u-bɔti ki s̄oń ki sīń. Abin tilaafati
 tili n̄ mmuŋku n̄ saalaa boon^m ní
 Mooyiisi marab bāań. Marabee kaa
 ɗūn kí kpiti Unimbɔti poondi kí
 yánti dí ɗá fám. ¹⁸An yaa sá marab
 pu ní Unimbɔti di ki t̄i-ti u-gaajatee,
 mimmee an kaa sá u-poondi pu dee.
 Ama an sá Unimbɔti n̄n n̄n pōń
 Abraam yii u làá tī-u tigeajatee
 ní u tī-u.

¹⁹Mimmee, ba pu ní bi yóń
 marab? Unimbɔti dū marab ki kúti
 dipoondi pu binib n̄ bée ikpiti nín
 sá kuŋyee, ní marabee n̄ n̄n bí ki cí
 ɗyunti ɗun Abraam maaliŋu poon
 yɔu un pu u pōń dipoondee n̄ dāá
 bānee. Unimbɔti tuŋyi di cáań
 marab ki dūu tī Mooyiisi, ní úń
 dūu nāati Isirayeel yabⁿ. ²⁰Unil yaa
 bí u-baba n̄ u-baba ki ɗá u-bɔtee,

unàatil kaa bí, m̄n ní Unimbɔti
 u-baba di pōń dipoondi^{ny}.

Mooyiisi marab tundi

²¹Mimmee, Mooyiisi marab jáa n̄
 Unimbɔti poondi deeyaaa? Aayee,
 kpataa! Unimbɔti yaa n̄n tī marab
 bin pu binib ɗūn kí d̄i kí ɗmátée,
 binib bàà ɗūn kí kpánti deede-
 dambi Unimbɔti nimbiin marabee
 pu. ²²Ama Unimbɔti gbɔŋku poon
 bɔti tükü-ti yii kitiŋ kɔkɔwoooo nib
 pī ikpiti. Mimmee bin yaa fōō
 ki kíyee ɗūn kí fōō tin Unimbɔti
 pōonee, bi nín fōō Yeesu Kriisitoo
 ki kíyee pu.

²³Kí wàatī fookii yuntiŋu n̄ bānee,
 ti n̄n pī marab sarkaun ki cí fookii
 n̄ bāń. ²⁴Marab di n̄n cí-ti ki tin sāa
 ɗyunti ɗun Kriisitoo dāa bāanee,
 án nín làá ɗá pu tí ɗmā kí kpánti
 deedeedambi Unimbɔti nimbiin
 fookii puee. ²⁵Fookii nín bāanee,
 marab kaa ti cí-ti.

²⁶Kun puee ni nín fōō Yeesu
 Kriisitoo ki kíyee pu ní ni-kɔkɔ
 kpánti Unimbɔti biyaamu. ²⁷Di sá
 yii nimbi bin kɔkɔ bi fūl Unimbɔti
 nyim, ni ɗá ubaanti n̄ Yeesu
 Kriisitooyee, ni kpánti kii Kriisitoo
 nín bí puee dee. ²⁸Digàntil kaa ti
 bí Juuda yab n̄ bin kaa sá Juuda
 yabee kansikin, kaa ti bí bin sá
 iyumbuee n̄ bin t̄ bi-bee kansikin,
 kaa tí bí bininjab n̄ binimpoobi
 mun kansikin. Nimbi kɔkɔ kpáfi
 ubaanti Yeesu Kriisitoo pu ní. ²⁹Kii
 ni nín sá Kriisitoo yabee puee, ni

kpánti Abraam maaliŋu poon yab
 ki ɗūn kí fōō tigeajati tin Unimbɔti
 n̄n pōonee⁷.

4 ¹M làá tí yòoń tibɔŋmantikaal
 tiba. Di sá yii un làá fōō u-baa
 gaajawantee yaa dáá sá kibikee, baa
 ɗūn kí gánti u n̄ uyumbu, ama u
 mun di yì tikɔkɔ. ²U dáá bí binib
 bin ɗúb-u ki kpée u-wantee taapu
 ní ki cí ɗyunti ɗun u-baa yóonee n̄
 dāá bāń. ³M̄n mbaantiim, ɗyunti
 ɗun taa láá bée Kriisitoo saŋŋuee,
 ti n̄n sá duulinya marab yumbui ní.
⁴An sāa ɗyunti bāanee, ní Unimbɔti
 túnni u-Jipɔɔn ní ki yānti unimpu
 māl-u, ní u mun bí Juuda yab
 marab taapu, ⁵án nín làá ɗá pu
 ú fī timbi bin bí mara taapuee kí
 dū-ti kí kpánti Unimbɔti biyaamuee.

⁶Kun dákà yii ni lafun sá
 u-biyaamuee di sá Unimbɔti túnni
 u-Jipɔɔn Fam ti-pɔbilingin. ɗfamee
 di yì-ti ti yī-u yii: «Ti-Baa^m.»⁷M̄n
 puee, aa ti sá uyumbu, a k̄in ki sá
 u-biki ní. A nín sá u-bikee puee, ní
 u t̄i-si u-gaajawanti.

Pɔɔl bíi sáŋkí Galaati yab

⁸Doooyee, naa n̄n nyí Unimbɔti
 ní ki n̄n sá awaa yumbui, awaa
 ɗin kaa sá Unimbɔti, kaa máań bí
 nóó-ɗee^{oo}. ⁹Kɔŋkɔnnee, ni bée
 Unimbɔti, an dákà yii Unimbɔti
 di bée-ni. Ba ɗá ní ni ḡiti là kí
 ḡiti duulinya marab bin kaa cáa
 m̄ɔn, kaa bí tibanee taapu kí n̄n sá
 bi-yumbui kii doooyee ní? ¹⁰Ni
 gánti iwiin iba yii i sá ikpaan, ki gánti

^k 3.12 B. 10: Ditee 27.26. - B. 11: Abak 2.4, Room 1.17. - B. 12: kpée Akoo 18.5, Room 10.5.

^{kp} 3.13 Kpée Ditee 21.23.

^l 3.16 Kpée Diny 12.7.

^m 3.17 Dūú ɗmànti n̄ Disa 12.40.

ⁿ 3.19 Kpée Atuuu 7.53.

^{ny} 3.20 Dūú ɗmànti n̄ Ditee 6.4.

⁷ 3.29 Dūú ɗmànti n̄ Room 4.13.

^m 4.6 Ti-Baa: kpée Maar 14.36, Room 8.15. - Dū B. 5-7 kí ɗmànti n̄ Room 8.15-17.

^{oo} 4.8 Dūú ɗmànti n̄ 1 Kora 8.4-6.

injal ni iyunti ni abin mbaantiim².
¹¹An puee, m fanjki yii digindi din m gi ni-puee n taa na fam.

¹²Nnabiyaamu, m me-e-ni yii ni nin bimaan kii mamee, a li kii ma mun nin nin giin m-ba kii nimbee. Ama naa na-mi tibeese! ¹³Ni nyi yii m-weenyi di nin yanti m soon ni ni Tibomantiil mpeepeekaam. ¹⁴Ni min kamaa m-weenyee baà nin nuh ki yanti ni giin-mee, naa kpee-mi fama, kaa nuti-mi. Ali gba, ni nin giti fo-mi kii Unimbati tuuŋuuaa, Yeesu Kriisitoo u-bee ni. ¹⁵Ba na ni an kaa ti mon-ni kii doooyee? Di sa yii m nuh ki soon ni-pu yii, ni yaan nuh, ni baà leeki ni-nimbiliŋ ki ti-mi. ¹⁶Ibaamon in m soon ni nee puee ni naa ti la m-botaaa?

¹⁷Binib nee nin caa bi-ba ki nakanti-ni dinakandi diŋyee, daa sa dimantiil, bi la ki yakati man ni ni kansikin ni, ki daalin-ni ki nakan bi-ba. ¹⁸An maan tin nane pu ni unil n du u-ba ki nakan-si ki nin ca jaanjaan, kaa sa m yaa bi ni-kansikinee baba. ¹⁹M-bineŋkaamu, an ti wu-mi tikpil kii imatiŋweenee ki nin ci nyunti nun ni laa daa kpani kii Kriisitoo nin bi puee. ²⁰M yaan bimaan ni-kansikin nyunti nee ki nma ki bee m nin laa soon-ni puee! Kŋkŋnee, m bi yalinŋi ni-pu.

Agaar ni Saara bati

²¹Nimbi bin la ki nin bi Mooyiisi marab taapuee, tukumaan-mi, naa

gbi marab gbŋku poon botaaa?
²²Di sa yii an nman yii Abraam nin mal mbininjabiyaamu muli, kiba sa unimpuyumbu biki ni kin kinee sa unimpu un yi u-bee biki. ²³U mal uyumbu biki nniyaamin, ama ni unimpu un yi u-bee biki maal-tam sa Unimbati pŋontam^p. ²⁴Tibati nee nuh ki nin sa-ti tibŋmantikaal: binimpoobi bili gbanti nuh ki dakà min ni Unimbati nin boob u ni binib kansikinee. Bi nin nin boob tin Siinaayi jool puee di sa Agaar ni ki maal nyumbubiyaamu. ²⁵Agaar gbanti sa Siinaayi jool din bi Bilaalibub tinŋkinee, ni ki sa Jeerusaleem ni u-biyaamu mun bi kuyunŋun diŋ pu nan ni^r. ²⁶Ama Jeerusaleem un bi yilpuee sa un yi u-bee, un di sa timbi na. ²⁷Kun puee an nman yii:

«Unimpuymanŋmanti un kaa nuh ki mal ki kee, an nin mon-si!
 Sii un kaa nin nyi imatiŋween ki kee,
 a nin kuunti ni dipŋpindi!
 Kun puee unimpu un bi cantee mal mbiyaamu ki jiti unimpu un caa calee^s.»

²⁸Nnabiyaamu, min ni nimbi sa Unimbati pŋontam biyaamu, kii Isaaki nin nin sa puee. ²⁹Doooyee, kibiki kin bi mal nniyaaminee nin pab kibiki kin Unimbati Fam yanti bi malee. Ni ali nin diŋ an gbinti sa min ni. ³⁰An nman Unimbati gbŋku

² 4.10 Duu nman ni Room 14.5, Kool 2.16-23.

^p 4.23 B. 22: kpee Diny 16.15, 21.2. - B. 23: ...sa Unimbati pŋontam: kpee Diny 17.16, Room 9.7-9.

^r 4.25 Bi du Jeerusaleem doo ki nmani Juuda yab nimbatiyaami ni. Duu nman ni Maat 23.37, Luuki 13.34.

^s 4.27 Kpee Yees 54.1.

poon yii ba ni? An nman yii: «Ja unimpuyumbu ni u-jipŋŋ. U-jipŋŋ ni unimpu un yi u-bee jipŋŋ kaa maan ki yakati bi-baa gaajawanti^t.»
³¹Min puee, m-nabiyaamu, timbi sa unimpu un yi u-bee biyaamu ni, taa sa unimpuyumbu biyaamu.

Ni taa fa ni-batol

5 ¹Kriisitoo nyanti-ti kuyunŋun ti nin to ti-ba ni. Min puee, ni nin bimaan dibatolee ni, ki taa giti ko kuyunŋun.

²Ni pilifimaan-mi! Man Pŋol bi tukuni yii, ni yaa yanti bi gi-ni dikpancandee, naa ti bi paati tiba Kriisitoo pu. ³M laa giti busi ki tukuni uninja sa kamaa yii, un yaa yanti bi gi-u dikpancandee, an balifi u nin nuh Mooyiisi marab ko ni. ⁴Nimbi bin ko nyaa ki nin bi deede Unimbati nimbiin ni marab nubitam puee, ni ni Kriisitoo yakati tŋbin, ni nyan Unimbati biintamin. ⁵An yaa sa timbee, ti maki ni ki ka ki ci ki kpani deedeedambi Unimbati nimbiin, kun puee ti fo Kriisitoo ki ki ni Unimbati Fam bi ti-ni. ⁶A yaa kpani Yeesu Kriisitoo yuee, a yaa gi dikpancandaaa, a yaa kaa giyaaa, an kaa pab, kun di pabee di sa a-fookiiu n nin tun ditundi ni dineendi.

⁷Ni nin com tinan. Ina di pin-ni nsan ni gbene ki taa ti gbi ki tin ibaamon ni? ⁸An kaa sa un di yi-ni ni nin noo-uee cee ni tin nyanni. ⁹Inkŋŋnyoko fi di yanti kŋŋ

saabu ko jom^u. ¹⁰Ama man maki ni-pu yii ti-Dindaan puee, naa laa kpani ni-landoko. Un di yaa caan fikil fikil ni-kansikinee, baà udaan yaa yanti ki sa un, ditafadaaldi do ki ci-u.

¹¹Nnabiyaamu, m yaan bi tukuni binib yii an maan bi gi dikpancandee, ba pu ni bi baà giti pab-mi? M yaan li min, Kriisitoo dŋpunti-kaanu bati kaa baà sa tibati tin pab binibee. ¹²M baà la bin pab-ni ni giyee n cu bi fati-bi.

¹³Min puee, nnabiyaamu, ni ka yii Unimbati yin nimbi ni nin bi dibatolin. Ni taa lakati dibatolee pu ki nin naan min ni-bimbikpitim lee, ama ni nin nee tŋ ki nin tutun tŋ. ¹⁴Di sa yii marab ko taapu di sa unee, yii: «A nin nee a-juti kii sii a-bee^w.» ¹⁵Ama ni kpee tinan: ni yaa bi ki janti tŋ ki catiki tŋbee, ni laa kanti tŋ dee.

Ti yanti Unimbati Fam n kpoti-ti

¹⁶Tin m tukuni-nee di sa yii ni yanti Unimbati Fam n kpoti-ni, ki taa nin no min ni-bimbikpitim balifee. ¹⁷Di sa yii, ti-bimbikpitim nin la min miyee, Unimbati Fam kaa la min, ni min min Unimbati Fam lee, ti-bimbikpitim mun kaa la min. Tiwan tilee jaan tŋ ni. An di yi-ti ni taa nuh ki na min ti baà la ki gee. ¹⁸Ama Unimbati Fam yaa kpoti-nee, naa ti bi Mooyiisi marab taapu.

^t 4.30 B. 29: duu nman ni Diny 21.9. - B. 30: kpee Diny 21.10.

^u 5.9 Duu nman ni 1 Kor 5.6.

^w 5.14 Akoo 19.18.

^y 5.17 Duu nman ni Room 7.14-23.

¹⁹An kaa p̄w̄ tí bée mbimbikpitim nín tūn atuun n̄in ti-wuntinee: an di sá tilaakpaal, tijok̄ondi, bimaram̄on-tiibi fátam, ²⁰diwaatootil, dinȳw̄jil, kinán̄j, kujaau, kud̄ñ̄ju, diñ̄juul, ikummunti, diyakatil, digàntil, ²¹nnimbidiki, ndanyoon, mpoo, n̄i tin k̄ok̄ náan̄ n̄i tib̄oti neeyee. Kii m nín n̄in t̄uk̄u-ni puee, m tí b̄íi kp̄áaff-ni yii bin n̄jáan̄ an b̄oti gbantee kaa dāa kòd̄ Unimb̄oti Beelin.

²²Ama, dibil din Circir Fam yànti unil n̄ lòoñee di sá dineendi, dip̄w̄-pindi, ngbans̄w̄ñfi, kim̄otii, á n̄in s̄ūn̄ binib saai, k̄í n̄in n̄jáan̄ tiñan, k̄í n̄in b̄í deedee, ²³k̄í n̄in m̄ō, k̄í n̄j̄ub̄ a-ba. Mara ub̄o kaa b̄í ki j̄áà n̄i an b̄oti gbanti. ²⁴Di sá yii Yeesu Kriisitoo yab d̄ū bi-bimbikpitim n̄i tin m̄i n̄éan̄ ki l̄èe ki kp̄áa nd̄opuntikaa pu. ²⁵ñ̄fam n̄in t̄i-ti dimañ̄falee, tí yànti ñ̄famee n̄ n̄in kp̄òot̄i ti-bimbim mun. ²⁶Tí taa n̄in yòd̄ont̄i ti-ba yilpu, k̄í taa n̄in t̄ák̄a t̄ob̄ tib̄oti, k̄í taa n̄in cáá ipoompoon t̄ob̄ pu.

Tí t̄ut̄un̄ t̄ob̄

6 ¹Nnabiyaamu, ni yaa cúú ub̄o b̄íi n̄jáan̄ ikp̄itee, nimbi bin Unimb̄oti Fam kp̄òot̄ee n̄ n̄já soooo k̄í ḡiñ̄-u nsamm̄onti poon, n̄í k̄í n̄in kp̄èe ni-ba tiñan ki mun n̄ taa líti ni-ba. ²Ní n̄in t̄ut̄un̄ t̄ob̄ ni-giñ̄ji poon, mimmee, ni b̄íi n̄jáan̄ min Kriisitoo marau l̄èe dee. ³Ub̄o yaa d̄akafi yii u b̄í tiban n̄í kaa b̄ee, udaan k̄íil u-ba ní. ⁴Báà n̄ma n̄ c̄ñ̄k̄i u-ba k̄í kp̄èe u-tuun̄ji, n̄í u yaa làá n̄in ḡā u-bindaaa, ú ḡā an n̄in sá ún̄ u-ba n̄maniñ̄ma tuun̄ji pu. Ú taa d̄ū k̄í

n̄m̄ant̄in̄ u-jutiibi yañ̄ pu. ⁵Di sá yii báà n̄ma máan̄ k̄í kp̄èe u-ba b̄oti ní.

⁶Un bi yaa d̄ák̄a Unimb̄oti b̄otee, udaan máan̄ k̄í l̄èe u-gaajawanti tin k̄ok̄ u cááyee poon k̄í t̄i un d̄ák̄a-uee.

⁷Taa n̄in k̄íilmaan̄ ni-ba: baa gb̄iil̄n̄ Unimb̄oti. Di sá yii kun unil yaa búlee, k̄ún̄ ní u d̄ā c̄ēē^a. ⁸Un n̄jáan̄ min u-bimbikpitim l̄èe búl u-bimbikpitim dee, n̄í k̄í d̄āá c̄ā n̄k̄úm. Ama un n̄jáan̄ min Circir Fam l̄èe búl Circir Fam dee, n̄í k̄í d̄āá c̄ā dimañ̄fal din kaa k̄únt̄ee. ⁹Tí taa ḡi k̄í gb̄èen̄ tiñan diñ̄ál. Ti-wunti yaa kaa ȳt̄i, nyunti yaa láa b̄āan̄, ti làá d̄āá f̄ōō tipaal. ¹⁰M̄in̄ puee, nyunti n̄un poon ti cáá mpaan̄ nee, tí n̄in n̄jáan̄ báà n̄ma tiñan, ama cilinjee tí n̄in n̄jáan̄maan̄ timbi n̄i bin p̄ē nnimb̄otisanee tiñan.

Isañ̄kijoolkaa n̄i n̄wimmeem

¹¹Kp̄èemaan̄, m n̄in d̄ū m-ñ̄al ki n̄m̄an̄ tiñ̄mañ̄mabiti an gb̄ifi puee! ¹²Bin t̄éek̄i-ni n̄í ḡí dikpancandee là binib n̄ n̄in nyí bi-pu dee. Kun pu bi n̄jáan̄ mimmee di sá baa là k̄í k̄á digiñ̄di Kriisitoo d̄opuntikaan̄ju pu. ¹³Di sá yii bin ḡifi dikpancandee bi-ba kaa n̄j̄ub̄ Mooyiisi marab. Kun pu bi là n̄í ḡíyee di sá bi là k̄í ḡā bi-biñ̄ji yii, ni-wunti daan̄ku nee, b̄in̄ di p̄áb-ni n̄í ni n̄já. ¹⁴Maa là k̄í ḡā m-bindi tiba pu kpataaa an yaa kaa sá ti-Dindaan̄ Yeesu Kriisitoo d̄opuntikaan̄ju baba pu. Man ceeyee duulinya kp̄i nd̄opuntikaa pu, n̄í duulinya ceeyee ma mun kp̄i nd̄opuntikaa pu. ¹⁵A

yaa ḡí dikpancandaaa, a yaa kaa ḡíyaaa, an kaa p̄áb, tin p̄ábee di sá á kp̄ánti unip̄w̄on. ¹⁶Bin k̄ok̄ làá nóó min m l̄i nee, Unimb̄oti n̄ t̄i-bi ngbans̄w̄ñfi k̄í s̄ō bi-saai, ki kp̄aan̄ bin sá Isirayeel yab kiñ̄kiñ̄ Unimb̄oti nibulee.

¹⁷Kí p̄ee yòon̄ d̄in̄ k̄í n̄in cá, ub̄o n̄ taa ti n̄já-mi digiñ̄di, kun puee m-wunti buñ̄wati di sá Yeesu daanti.

¹⁸Nnabiyaamu, ti-Dindaan̄ Yeesu Kriisitoo n̄anti n̄ n̄in b̄í ni-pu! Ameeni.

^a 6.7 D̄ū n̄m̄ant̄i n̄i Yoob 4.8, Alañ̄ 22.8, Oosee 8.7.